

ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

TOOLS FOR RISK MANAGEMENT OF ENTERPRISES' FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY IN THE CONTEXT OF EURO-ATLANTIC INTEGRATION

У статті досліджено специфіку інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроатлантичної інтеграції. Виокремлено ключові характеристики такого інструментарію. Розглянуто особливості трактування поняття інструментарію в управлінському чи економічному контексті. Розглянуто відмінності в характеристиці інструментарію управління ризиками загалом та інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності зокрема у розрізі низки параметрів порівняння (фокус уваги, геополітична складова, митні аспекти, правове поле, внутрішній аудит, інтеграція у стратегію підприємства, використання цифрових технологій, комплаєнс та етичні аспекти, роль валютних ризиків, репутаційний ризик, навчання персоналу щодо інструментарію, ESG-фактори тощо). Встановлено, що інструменти управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності є значно складнішими та багаторівневими. Здійснено порівняння інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств з аналогічним інструментарієм в умовах євроатлантичної інтеграції. Виконане дослідження розширює розуміння інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності у контексті євроатлантичної інтеграції.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, управління ризиками, підприємство, євроатлантична інтеграція, економічна безпека, інструменти управління, міжнародна торгівля.

In this article, we have studied the specifics of risk management tools for enterprises' foreign economic activity in the context of Euro-Atlantic integration. This study aims to determine the specifics, structure, and features of the use of risk management tools in the context of Ukrainian enterprises' active entry into the Euro-Atlantic integration space. The methodological basis of the study is the analysis and synthesis of scientific sources, comparative analysis, a systematic approach, and a classification method. We have considered the peculiarities of interpreting the concept of tools in a managerial or economic context. We have identified the key characteristics of risk management tools for enterprises' foreign economic activity in the context of Euro-Atlantic integration. We examined the differences in the characteristics of risk management tools in general and foreign economic activity risk management tools in particular in terms of several comparison parameters (focus, geopolitical component, customs aspects, legal framework, internal audit, integration into the enterprise strategy, use of digital technologies, compliance and ethical aspects, role of currency risks, reputational risk, staff training on the tools, ESG factors, etc.) The tools for managing foreign economic activity risks are much more complex and multilevel. We compared the tools for managing the risks of enterprises' foreign economic activity with similar tools in the context of Euro-Atlantic integration. Our research findings have shown that the risk management tools for foreign economic activity are more complex, multilevel and closely linked to international requirements, standards and norms (ISO, EU directives, NATO standards, etc.). We emphasised the importance of integrating risk management into a foreign economic operator's strategic planning, using digital tools, systematically monitoring geopolitical risks, and implementing a compliance culture. In conclusion, we have substantiated the expediency of an integrated approach to the formation of tools for managing the risks of foreign economic activity of enterprises with a focus on international practices.

Key words: foreign economic activity, risk management, enterprise, Euro-Atlantic integration, economic security, management tools, international trade.

УДК 658.15:339.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.92-16>

Вей Ю.Б.¹

аспірант кафедри
зовнішньоекономічної
та митної діяльності,
Національний університет
«Львівська політехніка»

Vei Yurii

Lviv Polytechnic National University

Постановка проблеми. Євроатлантична інтеграція – це нові можливості для українських компаній, що пов'язані і з доступом до розвинених великих ринків, і з дієвими механізмами захисту бізнесу, і з участю у міжнародних програмах фінансування та технічної допомоги, і з покращенням умов для інвестування, і з використанням чималої кількості преференцій, і з ширшими варіантами залучення технологій та знань тощо. Водночас, крім цих переваг, варто говорити і про

існування чималої кількості нових ризиків, які стосуються, зокрема, посилених вимог до безпеки та відповідності на європейських ринках, коливань валютних курсів, нестабільності політичного середовища, можливих санкційних обмежень, конкурентного тиску з боку європейських виробників, зростання вартості фінансових ресурсів, складності й витратності адаптації до європейських стандартів, ускладнення транспортування, витоку конфіденційної інформації тощо. Це лише частина

¹ ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1212-1696>

потенційних ризиків, з якими може мати справу суб'єкт господарювання, включаючись в процеси «євроатлантичної інтеграції». Але і вони свідчать про необхідність переходу від реактивного до проактивного підходу в управлінні ризиками зовнішньоекономічної діяльності. Очевидним є те, що в аналізованій сфері слід використовувати увесь доступний, сучасний, ефективний та гнучкий інструментарій управління ризиками, щоб дієвіше реагувати на зовнішні виклики, підвищувати свою конкурентоспроможність та зменшувати потенційні втрати.

Відтак, дослідження та розвиток інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств з урахуванням вимог євроатлантичної інтеграції є важливим напрямом сучасної економічної науки та практики управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вагомий внесок у розроблення теоретико-прикладних положень з формування і використання інструментарію управління ризиками підприємств загалом та ризиками зовнішньоекономічної діяльності зокрема зробило чимало вітчизняних та іноземних науковців, зокрема І. Голубовська [9], О. Діомідова [10], І. Довбань [3], О. Жабін [5], В. Жуковська [11], В. Копча [4], Л. Костенко [5], О. Костенко [2], А. Крисоватий [6], О. Кузнєцов [5], Є. Кухарчук [5], В. Романчиков [1], О. Сидоров [7], О. Сидорович [6], Т. Симоненко [5], О. Шакурова [8] та ін. Цими та іншими авторами звертається увага на методи і моделі управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності, на характеристику цих ризиків, на інституційні аспекти управління ними, на цифрові технології в управлінні ризиками, на кількісний інструментарій оцінювання ризиків тощо. Водночас, певною науковою прогалиною сьогодні є обмежена увага наукової спільноти до особливостей ризик-менеджменту саме в умовах євроатлантичної інтеграції, зокрема для українських підприємств. Недостатньою сьогодні можна вважати і кількість міждисциплінарних досліджень, що поєднують економіку, кібербезпеку, міжнародне право, комплаєнс та ESG у контексті саме зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення специфіки та особливостей використання інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах активного входження українських суб'єктів господарювання у простір євроатлантичної інтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Передусім, слід зазначити, що поняття «інструментарій» доволі часто зустрічається в наукових дослідженнях, а його трактування варіюється залежно від наукового контексту. Наприклад, у роботі В. Романчикова [1, с. 132] зазначено, що поняття «інструментарій» походить від лат.

слова “instrumentum” – «знаряддя для роботи» і трактується автором як «сукупність методичних і технічних прийомів і операцій, що виступає у формі різноманітних документів (робочих матеріалів) і спрямована на одержання з її допомогою інформації». О.М. Костенко [2, с. 24] розглядає аналітичний інструментарій як «технічні прийоми і способи».

У методології досліджень інструментарій трактується як певний набір процедур, критеріїв та аналітичних підходів дослідження [3-8]. Своєю чергою, у лінгвістиці під інструментарієм науковці розуміють сукупність мовних засобів (зокрема, лексика, синтаксис, стилістика тощо), які використовує автор [9-11]. Поширеними у науковій літературі є поняття «філософський інструментарій», «інструментарій лінгвістики», «культурологічний інструментарій», «режисерський інструментарій», «інструментарій аналізу», «інструментарій виявлення плагіату», «інструментарій оцінювання», «інструментарій стратегічного управління», «інструментарій обліку», «інструментарій стратегічного аналізу», «інструментарій інформаційного забезпечення», «інструментарій посткризового відновлення», «інструментарій державного регулювання» тощо. Загалом слід констатувати і те, що поняття «інструментарій» нерідко вживається інтуїтивно, без належного формалізування та без чіткої дефініції.

Доречно звернути увагу і на те, що в управлінському чи економічному контексті розуміння поняття інструментарію є більш формалізованим та конкретнішим. Такий інструментарій, зокрема, має більш чітку структуру (наприклад, розглядається за функціями, напрямками, рівнями та ін.), тісніше «прив'язаний» до результатів його використання (наприклад, чи досягнуто цілей, чи знижено ризики, чи підвищено ефективність та ін.), а також має конкретне прикладне застосування (наприклад, для стратегічного управління, для управлінського обліку, для аналізування cash flow, для оцінювання вартості активів, для діагностування потенціалу, для розрахунку точки беззбиткової роботи тощо).

Ще однією важливою особливістю трактування поняття інструментарію в управлінському чи економічному контексті є його зв'язок з певними формалізованими та/чи регламентованими методиками або міжнародними стандартами. Мова йде, зокрема, про ISO 31000, COSO ERM та ін. Відтак, нерідко таке трактування набуває стандартизованого і навіть нормативного вираження, чого немає, наприклад, у літературознавстві чи в гуманітарних науках.

Вивчення теорії і практики показує, що загалом існує чимало інструментів управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств, найпоширенішими з яких є stress testing,

SWOT-аналіз, PEST-аналіз, система раннього попередження ризиків, карта ризиків, план безперервності бізнесу (BCP), хеджування, матриця ризиків, аналіз витрат і вигод (cost-benefit analysis), сценарне планування, страхування ризиків, моніторинг ключових ризиків (KRI), резервування коштів, комплаєнс-контроль, диверсифікація тощо.

Результати огляду й узагальнення літературних джерел дають змогу виокремити низку актуальних ключових особливостей інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроатлантичної інтеграції, а саме:

- універсальність загальних підходів ризик-менеджменту до управління різними видами ризиків зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроатлантичної інтеграції (фінансові, операційні, юридичні, валютні тощо);
- необхідність впровадження систем моніторингу ключових показників ризику (KRI – Key Risk Indicators) зовнішньоекономічної діяльності підприємств;
- посилення ролі репутаційного ризику підприємства як учасника міжнародних ланцюгів постачання в умовах євроатлантичної інтеграції та відкритості до європейських ринків;
- орієнтація на дотримання існуючих стандартів ЄС і НАТО як умова адаптації суб'єктів господарювання до регуляторного середовища євроатлантичного простору;
- зміщення акцентів на зовнішні (поза межами країни) чинники, що зумовлюють ризики зовнішньоекономічної діяльності підприємств;
- необхідність зважання на міжнародне законодавство, зокрема, й міжнародні конвенції, угоди, стандарти тощо;
- підвищена роль геополітичних ризиків, що зумовлює необхідність їхнього регулярного моніторингу, аналізування, оцінювання та загалом врахування при формуванні політики управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроатлантичної інтеграції;
- інституціоналізація процесів комплаєнсу у сфері формування і використання інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств із врахуванням вимог міжнародного законодавства та етичних норм ведення бізнесу;
- необхідність інтеграції ризик-менеджменту у загальну систему стратегічного планування підприємства з врахуванням зовнішньоекономічного вектору розвитку;
- зростання значущості митних, тарифних та санкційних обмежень як об'єктивного чинника ризику зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроатлантичної інтеграції;
- необхідність формування антикризових стратегій управління ризиками з врахуванням

сценарного моделювання наслідків можливих змін зовнішньоекономічного середовища;

- зростання потреби у використанні політик багаторівневого управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств із використанням різного інструментарію, що враховують як стратегічні, так і тактичні ризики;
 - зростання значущості ESG-факторів (екологічних, соціальних, управлінських) у контексті міжнародної репутації суб'єкта господарювання;
 - розширення функціоналу внутрішнього аудиту під час використання інструментів управління ризиками з врахуванням транскордонної природи зовнішньоекономічних операцій підприємств;
 - актуалізація валютних ризиків підприємства та потреба в інструментах їхнього хеджування з огляду на динамічні зміни валютних курсів;
 - актуалізація використання цифрових технологій для інструментарію управління ризиками з метою їхнього оцінювання, моніторингу та прогнозування;
 - розширення практики залучення зовнішніх експертів та міжнародних консалтингових структур для оцінювання та управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроатлантичної інтеграції;
 - розширення меж використання інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності на партнерські відносини підприємства із зовнішніми контрагентами (постачальниками, покупцями, дистриб'юторами тощо) для оцінювання їхньої надійності, ризик-профілю, репутаційного фону тощо;
 - використання автоматизованих систем управління ризиками, що відповідають міжнародним вимогам кібербезпеки та існуючим міжнародним стандартам;
 - необхідність адаптації корпоративного управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств з використанням різного інструментарію до стандартів ЄС/НАТО;
 - актуалізація необхідності навчання персоналу з проблематики міжнародного ризик-менеджменту та використання у цій сфері різноманітного інструментарію.
- Таким чином, особливості інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроатлантичної інтеграції зумовлюють необхідність комплексного та стратегічно орієнтованого підходу до його розроблення і впровадження. При цьому слід неминуче звертати увагу на міжнародні вимоги, ризики та стандарти.
- Враховуючи вищенаведене, доцільно наголосити і на тому, що інструментарій управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств має свої особливості, зокрема й у контексті

порівняння з інструментарієм управління ризиками суб'єктів господарювання загалом (без «прив'язки» до сфери зовнішньоекономічної діяльності) (табл. 1).

Таким чином, табл. 1 свідчить про те, що інструменти управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності є значно складнішими та багаторівневими. Важлива відмінність полягає у фокусі уваги: для загального ризик-менеджменту характерне спрямування передусім на внутрішні чинники, тоді як у зовнішньоекономічній діяльності домінують зовнішні ризики, які часто мають міжнародний характер. Формування і використання інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання передбачає врахування геополітичної ситуації, міжнародного правового поля, митних аспектів та різних міжнародних стандартів. До того ж, велике значення мають валютні, репутаційні та партнерські ризики, що потребують постійного моніторингу й управління на основі міжнародних практик, на що неминуче має звертати увагу суб'єкт господарювання. Також сьогодні спостерігається тісна інтеграція ризик-менеджменту у стратегію суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також

активне використання цифрових технологій та ESG-факторів під час формування і використання інструментарію управління ризиками.

Розуміючи і ризики зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроатлантичної інтеграції, і складність та багатоаспектність інструментарію управління ними, підприємства повинні на це зважати та відповідно реагувати. Наприклад, існування високої волатильності гривні щодо євро/долара (і, відповідно, вплив цього на цінову політику, планування закупівель тощо), тобто валютний ризик, зумовлює необхідність суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності використовувати певний інструментарій (чи його множину), як-от використання мультивалютних рахунків, хеджування валютних ризиків (форвардні, ф'ючерсні контракти), диверсифікацію валютних надходжень тощо. Розуміючи, що для виходу на ринки ЄС продукція повинна відповідати технічним регламентам та іншим нормам – і це зумовлюватиме нові ризики – суб'єкт господарювання може використовувати такі доступні інструменти, як сертифікацію продукції за стандартами ISO, HACCP, CE, RoHS тощо, звернення до спеціалізованих агентств/організацій для отримання фахових консалтингових

Таблиця 1

Порівняльна характеристика інструментарію управління ризиками

Параметри порівняння	Інструментарій управління ризиками загалом	Інструментарій управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності
Фокус уваги	Внутрішні (у межах країни) чинники	Зовнішні (поза межами країни) чинники
Геополітична складова	Малозначуща	Критично важлива
Митні аспекти	Здебільшого не актуальні	Важливі
Юрисдикція/правове поле	Національне законодавство	Міжнародне законодавство (угоди, конвенції тощо)
Внутрішній аудит	Фінансово-орієнтований	Міжнародно-орієнтований, розширений функціонал
Інтеграція у стратегію підприємства	Роздільно або на рівні операцій	Інтеграція у стратегічне планування
Використання цифрових технологій	Часткове	Активне згідно трендів міжнародної спільноти для моніторингу, прогнозування, оцінювання ризиків
Комплаєнс та етичні аспекти	Опціональні, фрагментарні	Інституціоналізовані, критичні щодо дотримання міжнародних норм
Стандарти і нормативи	ISO, національні стандарти	Стандарти ЄС/НАТО, подвійні вимоги
Роль валютних ризиків	Менш значущі	Постійно моніторяться, потребують хеджування
Репутаційний ризик	Вторинне значення	Високий пріоритет у міжнародних ланцюгах постачання
Навчання персоналу щодо інструментарію	Епізодичне, базове	Постійне, орієнтоване на міжнародні практики
Партнерські ризики	Здебільшого внутрішні	Зовнішні (постачальники, дистриб'ютори тощо)
Антикризове планування	Реактивне, обмежене	Превентивне, сценарне, мультиваріантне
Інструменти багаторівневого управління	Спрощені	Стратегічні й тактичні рівні, багатоетапність
ESG-фактори	Часто ігноруються або другорядні	Важливі, впливаючи на міжнародну репутацію підприємства та його доступ до зовнішніх ринків
Участь зовнішніх експертів	Фрагментарна і рідкісна	Широке залучення зовнішніх експертів, зокрема, й іноземних
Сценарне моделювання ризиків	Не завжди застосовується	Застосовується у плануванні та антикризовій підготовці

Джерело: складено автором

послуг з окресленої сфери, здійснювати інвестиції в модернізацію виробництва під вимоги ринку ЄС тощо.

Реагуючи на посилення кіберзагроз, пов'язаних з онлайн-веденням міжнародних переговорів чи іноземними фінансовими транзакціями, підприємство може завчасно здійснювати аудит ІТ-систем та впровадження міжнародних стандартів інформаційної безпеки, навчати персонал кібергігієні, імплементувати різні системи кіберзахисту тощо, що теж є інструментами управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання в умовах євроатлантичної інтеграції.

Порівнюючи інструментарій управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств з аналогічним інструментарієм в умовах євроатлантичної інтеграції, слід зауважити, що останній теж має низку своїх додаткових характеристик особливостей, які виявляються в такому:

- ще більша орієнтація на міжнародне законодавство – стандарти НАТО, директиви ЄС, міжнародні конвенції тощо, також імплементація низки цих норм у вітчизняне законодавство;
- розширення функцій внутрішнього аудиту ризиків із спрямуванням на чинні міжнародні стандарти (наприклад, ISO 31000);
- необхідність інтеграції за прикладом корпоративного бізнесу ЄС інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності у загальну бізнес-стратегію суб'єктів господарювання;
- обов'язковість впровадження політик комплаєнсу, етичних стандартів та антикорупційних кодексів згідно з вимогами ЄС;
- необхідність імплементації стандартів EC/NATO, ISO 22301 (щодо безперервності бізнесу), ISO 27001 (щодо інформаційної безпеки) тощо;
- важливість забезпечення позитивного репутаційного ризику для формування позитивної репутації про підприємство в міжнародних ланцюгах постачання та в євроатлантичному просторі загалом;
- пріоритезація партнерських ризиків і використання з цією метою процедур due diligence, формування risk profile контрагентів, оцінювання постачальників за стандартами ЄС/НАТО тощо;
- поширеність багаторівневого управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроатлантичної інтеграції, що передбачає, зокрема, розподіл такого управління за рівнями – операційний, тактичний та стратегічний;
- обов'язкова інтеграція екологічних, соціальних і управлінських індикаторів у звітність та в управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності;
- необхідність врахування геополітичної складової, включаючи поведінку третіх країн (наприклад, Китаю);

– важливість моніторингу політики держав-партнерів НАТО/ЄС, зокрема і їхньої зовнішньоекономічної складової;

– необхідність впровадження кібербезпекових протоколів, сумісних зі стандартами НАТО/ЄС, де цифрова безпека є доволі формалізованою;

– зосередження більшої уваги на етичних стандартах ведення бізнесу;

– активне використання державно-приватного партнерства для зниження ризиків зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроатлантичної інтеграції тощо.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що інструментарій управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроатлантичної інтеграції має специфічні риси, що зумовлюються міжнародним, багаторівневим та міждисциплінарним характером зовнішнього середовища, у якому функціонують сучасні суб'єкти господарювання. На відміну від загального ризик-менеджменту, управління ризиками в зовнішньоекономічній сфері має інший фокус уваги, юрисдикцію та інші параметри, а також потребує врахування правових, цифрових, геополітичних, валютних, репутаційних та екологічно-соціальних чинників.

Сформовано перелік ключових особливостей інструментарію управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємств в умовах євроатлантичної інтеграції, серед яких: орієнтація на міжнародні стандарти та комплаєнс, використання багаторівневої системи управління ризиками, активне впровадження цифрових технологій, посилена роль репутаційного ризику, інтеграція ризик-менеджменту у стратегію підприємства, необхідність врахування політики країн-партнерів та міжнародних нормативно-правових актів тощо.

Здійснено порівняння між загальним інструментарієм ризик-менеджменту та специфічним інструментарієм управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності, що уможливило виявлення значної складності і багатофакторності останнього, а також його стратегічну спрямованість і чутливість до змін глобального середовища.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Романчиков В.І. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 254 с.
2. Костенко О.М. Аналітичний інструментарій підвищення релевантності інформації. *Економіка та держава*. 2013. №2. С. 24–27.
3. Довбань І.М. Методологічний інструментарій дослідження злочинності державних службовців. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. №42. С. 100–103.
4. Копча В.В. Методологія дослідження правового явища: поняття, структура, інструментарій. *Часопис Київського університету права*. 2020. №1. С. 54–58.

5. Костенко Л., Жабін О., Кузнєцов О., Кухарчук Є., Симоненко Т. Наукометрія: методологія та інструментарій. *Вісник Книжкової палати*. 2015. №9. С. 25–29.

6. Крисоватий А., Сидорович О. Методологічний інструментарій новітньої парадигми оподаткування. *Економічна теорія*. 2014. №4. С. 36–47.

7. Сидоров О.А. Методологічний інструментарій дослідження інноваційно-інформаційних змін національної економіки. *Трансформаційна економіка*. 2024. №2 (07). С. 95–101.

8. Шакурова О. Термінологічний та методологічний інструментарій українознавства. *Ukrainian Studies*. 2024. №44.

9. Голубовська І. Класичні мови у контексті сучасного мовознавства: епістемі, метамова, інструментарій. *Studia linguistica*. 2014. №8. С. 3–10.

10. Діомідова О.Ю. Сучасна юридична лінгвістика: перспективи розвитку. *Мова і суспільство*. 2014. №5. С. 18–22.

11. Жуковська В.В. Лінгвістичний корпус як новітній інформаційно-дослідницький інструментарій сучасного мовознавства. *Вчені записки ТНУ імені ВІ Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31. №3. Ч. 1.

REFERENCES:

1. Romanchuk V.I. (2007) *Osnovy naukovykh doslidzhen. Navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of scientific research. Study guide]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 254 p.

2. Kostenko O.M. (2013) *Analitichnyi instrumentarii pidvyshchennia relevantnosti informatsii* [Analytical tools to increase the relevance of information]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, vol. 2, pp. 24–27.

3. Dovban I.M. (2019) *Metodolohichni instrumentarii doslidzhennia zlochynnosti derzhavnykh sluzhbovtziv* [Methodological tools for studying the crime of civil servants]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University*, vol. 42, pp. 100–103.

4. Kopcha V.V. (2020) *Metodolohiia doslidzhennia pravovoho yavyshcha: poniattia, struktura, instrumentarii*

[Methodology of researching a legal phenomenon: concept, structure, tools]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – Journal of the Kyiv University of Law*, no. 1, pp. 54–58.

5. Kostenko L., Zhabin O., Kuznietsov O., Kukharchuk Ye., Symonenko T. (2015) *Naukometriia: metodolohiia ta instrumentarii* [Scientometrics: methodology and tools]. *Visnyk Knyzhkovoї palaty – Bulletin of the Book Chamber*, vol. 9, pp. 25–29.

6. Krysovatiy A., Sydorovych O. (2014) *Metodolohichni instrumentarii novitnoi paradyhmy opodatkuvannia* [Methodological tools of the newest taxation paradigm]. *Ekonomichna teoriia – Economic theory*, vol. 4, pp. 36–47.

7. Sydorov O.A. (2024) *Metodolohichni instrumentarii doslidzhennia innovatsiino-informatsiinykh zmin natsionalnoi ekonomiky* [Methodological tools for researching innovation and information changes in the national economy]. *Transformatsiina ekonomika – Transformational economy*, vol. 2, pp. 95–101.

8. Shakurova O. (2024) *Terminolohichni ta metodolohichni instrumentarii ukrainoznavstva* [Terminological and methodological tools of Ukrainian studies]. *Ukrainian Studies*, vol. 44.

9. Holubovska I. (2014) *Klasychni movy u konteksti suchasnoho movoznavstva: epistemy, metamova, instrumentarii* [Classical languages in the context of modern linguistics: episteme, meta-language, tools]. *Studia linguistica*, vol. 8, pp. 3–10.

10. Diomidova O.Iu. (2014) *Suchasna yurydychna lnhvistyka: perspektyvy rozvytku* [Modern legal linguistics: prospects for development]. *Mova i suspilstvo – Language and society*, vol. 5, pp. 18–22.

11. Zhukovska V.V. (2020) *Linhvistychnyi korpus yak novitni informatsiino-doslidnytskyi instrumentarii suchasnoho movoznavstva* [The linguistic corpus as the newest information and research tool of modern linguistics]. *Vcheni zapysky TNU imeni VI Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii – Scientific Notes of Vernadsky Kyiv Polytechnic National University. Series: Philology. Social communications*, vol. 31, no 3.